YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2025

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 548 sahifa.
E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili 20
Malikov Numonjon Kamalovich

Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta’siri 26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova

Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan 30
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o‘g‘li

Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko‘rsatish sektoriga ta’siri: samarqand viloyati misolida 39
Musinov Dilshod Sultanovich

Ways to improve quality in hotels through digital technologies 44
N.A. Rakhmonova

Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана 48
Умаров Б. С.

Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий 55
Ёдгоров Сардорбек Самадович

Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish 61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog‘at Abdihamid qizi

Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges 67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o‘g‘li

Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo‘nalishlari 73
Xakimov Zoxid Norbo‘tayevich

To‘lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to‘lov va to‘lov oqimlarining roli 78
I.F.Sayfiddinov

Moliyaviy inklyuzivlikni ta’minlovchi samarali soliq siyosati 83
Artikov Ne’matulla Abdusalamovich

Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan 86
Akmal Boymurodov

Aktsiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari 91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi

Вусловиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров 98
Суюнов Дилмурод Холмурадович

Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане 104
Базарова Нигора Равшановна

Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta’minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari 110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna

Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi 114
Xonto‘rayev Obbosxon Kamolxon o‘g‘li

Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo‘llari 118
Elbusinova Umida Khamidullaevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri 123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna

O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni 128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna,
Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi

Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка 132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна

Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlar 138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich

Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari 143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li

Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана 150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.

Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi 155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li

Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli 161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich

Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston 170
Islomova Dilrabo Salomovna

Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish 175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi,
Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi

Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi 188
Sattorova Nasiba G'anijon qizi

The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project 192
Akbarjon Iminov

Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции 198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормахматов Бахтиёр Ботиралиевич

Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili 204
Namozov Olim Botirovich

Creating a favorable climate for investment in agriculture 209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev

Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish 214
F.Djalilov

Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'gurta qilish xarajatlarini hisobi 222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich

O'zbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi 227
Qurbonova Sitora Vahobjon qizi

O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari 233
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li

Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики 237
Худайбергенова Адалат Неъматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиева Хамида

Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович

O‘zbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash 241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich

Maktabgacha ta’limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari........ 247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna

Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti........ 252
Nasimov Ravshanjon Azimovich

Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari bo‘yicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari 260
Babaev Shavkat Bayramovich

Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления........ 267
Машарипова Шахло Адамбаевна

Yashil mehmonxonalarda strategik tahlil metodologiyasi 274
Rasulova Nigora Yusupovna

Цифровая трансформация: новые возможности и современные тенденции в управлении бизнесом и инвестициями........ 279
Баратова Динора Алишеровна

Mehmonxonalarda xizmat ko‘rsatishning sifati va samaradorligini baholash........ 283
Ikromov Akbar Farxod o‘g‘li

Модель внедрения open banking в Узбекистане: предложение на основе международного опыта и локальных особенностей........ 288
Камалов Шухрат Камалович, Аскарова Дилором Хожимуратовна,
Баходиров Жасурбек Олёрбек ўғли, Маликов Шохрух Шокирович, Тенгелова Фарангиз Мажид кизи

O‘zbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yo‘llari 295
Ashurboyev Farrux Alisher o‘g‘li , Tuxsanov Eldor Dilmurod o‘g‘li

AQSH tajribasiga ko‘ra eksportni iqtisodiy o‘sishga tasiri 299
D.E.Qarshiev

Iqtisodiyotni tartibga solish orqali aholi farovonligini oshirishning ahamiyati 304
Berdibekov A.

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi moliyaviy savodxonligini oshirishda inklyuziv moliyaning ahamiyati........ 308
Latipova Shaxnoza Maxmudovna

Problems of the financial mechanism influence for stable and inertial development of enterprises........ 313
Zaynalov Jakhongir Rasulovich, Alieva Susanna

Tibbiyot turizmni rivojlantirish va uning salohiyatini iqtisodiy baholashning ilmiy va uslubiy asoslari 317
Vofaxojayeva Dilafruz Marufovna

Turistik destinatsiyalar va raqamli marketing texnologiyalari orqali turizm barqarorligini transformatsiya qilish 322
Nurmuhammadxon Oppoqqonov

Kichik va o‘rta biznes moliyaviy barqarorligining kambag‘allikni kamaytirishdagi ahamiyati........ 327
Djamalov Xasan Numanjanovich

Qoraqalpog‘iston respublikasida turizmni rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy salohiyatini baholash........ 335
Xoshimov Baxrom Baxadirovich

O‘zbekiston turizm sektorida tog‘ turizmining ulushi........ 343
Alimov Abduvakil Komil o‘g‘li

O‘zbekiston respublikasida investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish va bunda xorij tajribasi........ 348
Ismailov Dilshod Anvarjonovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Tadbirkorlik faoliyatini samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning holati........354
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich

Tadbirkorlik faoliyatida innovatsiyalarni rivojlantirish strategiyasini tanlash va asoslash........358
Shakirova Madinaxon Gafurdjanovna

O‘zbekistonning xalqaro valyuta-moliya tashkilotlari bilan o‘zaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlash yo‘nalishlari........362
Gulmurodova Marjona Olimjon qizi, Turg‘unova Zohida Shavkat qizi, Umida Yuldasheva

Jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortish tartibini takomillashtirish........367
Bobomurotova Manzura Panji qizi

Aksiyadorlik jamiyatlari va qimmatli qog‘ozlar bozori o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlar........372
Berdaliyev Javohir Jahongir o‘g‘li

Farg‘ona viloyati mahallalarida tadbirkorlikni va hunarmadchilikni rivojlanishi holati tahlili........379
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich

Проблемы охраны окружающей среды и формирования «зеленой экономики»........389
Ёдгорова Мухайё Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна

The evolution of passenger transport in uzbekistan and its impact on economic growth........392
Naubetova Ziyada Niyet kizi

Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug‘urta qilish xarajatlarining hisobi........397
Kuliboev Azamat Shonazarovich

Jahon sug‘urta amaliyotining O‘zbekiston sug‘urta bozorining rivojlanishiga ta’siri........402
Kuvatova Dinara Anvarovna

Milliy iqtisodiyotda xorijiy investitsiyalarning ahamiyati va ta’sir mexanizmlari........406
Abdullayev Zoxid Xolxo‘jayevich

Xaridorlar bilan hisob-kitoblar auditida moliyaviy tahlil usullarini qo‘llash xususiyatlari........411
Saginbaev Sultanbek Turdibay o‘g‘li, Sultamuratov Qallibek

The function and value of commercial banks in fostering capital market growth........416
Isakov Janabay Yakipbaevich

Raqamli tehnologiyalarning korxonalar risk boshqaruvidagi rolini swot tahlili orqali tadqiq etishning ahamiyati........427
Tojimatov Izzatbek Ikromali o‘g‘li

Germaniyaning deutsche banki va buyuk britaniyaning barclays banki xizmatlar amaliyoti va uni o‘zbekiston bank tizimi faoliyatiga qo‘llash yo‘llari........432
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich

The state and development trends of business process auditing in joint-stock companies in uzbekistan........439
Utegenova Sarbinaz Turdimuratovna

Mamlaktimizda amaldagi budjetlararo munosabatlarning tartibi hisobi, hamda uning ahamiyati........444
Tuxsanov Eldor Dilmurod o‘g‘li, Saydullayeva Zeboxon Shukrilla qizi

Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish........462
Xaydarova E’zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo

Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotning mamlakatimizda so‘nggi yillardagi oshib borayotgan ahamiyati........467
Bahodirova Mohigul

Conceptual framework for boosting the financial and economic performance of investment projects in industrial enterprises........472
Sarriev Kahraman Ramatullaevich

Bandlik va ayollar tadbirkorligi........477
Ibodullayeva M.S.

Mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotini ekonometrik prognozlash 482
A’zamov Musurmon Axmadovich, Islomov Javohir

Eksport siyosatini tadbirkorlik faoliyati rivojlanishiga ta’siri 488
Suvonov Ibrohim Izbosarovich, Abdug‘aniyev Murodjon Shavkat o‘g‘li

Aholini ish bilan ta’minlashda qishloq aholisini mehnat salohiyatidan foydalanish 492
Noiba Qodirova Maxmud qizi

Yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda rasmiy bandlik va moliyaviy munosabatlarni rivojlantirish 497
Xalimbetov Farxad Bagibekovich, Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o‘g‘li

Analysis of touristic potential and capacity of ecotourism sites 501
Abdurakhmanova Akida Faizulla kizi

Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarni moliyalashtirishni takomillashtirish 509
Salohiddinov Jaloliddin

Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi 516
G‘aniyev Botir Baxtiyorovich

O‘zbekiston va xorijiy davlatlarda aksiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog‘ozlar orqali kapital yig‘ish strategiyalari 520
Dilnozaxon Muxitdinova

Iqtisodiy inqiroz paytida korxonalarda likvidlilikni boshqarish strategiyalari 527
Abdusalomova Nodira Bakhodirovna, Jabborova Sevinch Xusanovna

O‘zbekistonda islomiy mikromoliyaviy xizmatlar orqali ish bilan bandlikni oshirish istiqbollari 532
Mamatkulov Humoyun Bobir-ugli

Textile enterprises and changing market conditions: integration of demand analysis, trend forecasting and strategic assortment management 536
Ikramova Nodira Burkhon kizi

Aksiyadorlik korxonalari boshqaruv tizimida korporativ madaniyatni takomillashtirish 540
Umarkhodjaeva Muyassarhon Ganievna, Omanova Nargiza Rustam qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

AKSIYADORLIK KORXONALARI BOSHQARUV TIZIMIDA KORPORATIV MADANIYATNI TAKOMILLASHTIRISH

Umarkhodjaeva Muyassarhon Ganievna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
"Innovatsion menejment" kafedrasi i.f.n., dotsenti
https://orcid.org/0000-0002-9130-5779

Omanova Nargiza Rustam qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
"Innovatsion menejment" kafedrasi tayanch doktoranti
https://orcid.org/0009-0003-4411-4579

Annotatsiya: Maqolada aksiyadorlik jamiyatlari boshqaruv tizimida korporativ madaniyatning tutgan oʻrni va uni takomillashtirish zarurati tahlil qilinadi. Korporativ madaniyat tashkilotning ichki muhitini shakllantirish, xodimlar faolligini oshirish va strategik maqsadlarga erishishda muhim omil sifatida koʻrib chiqiladi. Aksiyadorlik tuzilmalarida manfaatdor tomonlar — aksiyadorlar, Kuzatuv kengashi va menejment oʻrtasidagi oʻzaro munosabatlar madaniyati alohida ahamiyat kasb etadi. Maqolada boshqaruv samaradorligini oshirish uchun korporativ qadriyatlar, liderlik, birdamlik va axloqiy tamoyillar asosida takliflar berilgan. Shuningdek, "Oʻzkimyosanoat" AJ misolida korporativ madaniyat holati tahlil qilinib, takomillashtirish yoʻnalishlari asoslab berilgan.

Kalit soʻzlar: aksiyadorlik jamiyatlari, korporativ madaniyat, menejment, diagnostika, tahlil, "Oʻzkimyosanoat" AJ.

Abstract: The article analyzes the role of corporate culture in the management system of joint-stock companies and the need for its improvement. Corporate culture is considered an important factor in shaping the internal environment of the organization, increasing employee engagement, and achieving strategic goals. In joint-stock structures, the culture of interaction between stakeholders — shareholders, the supervisory board, and management — is of particular importance. The article provides proposals based on corporate values, leadership, solidarity, and ethical principles to enhance management efficiency. The state of corporate culture is also analyzed using the example of Uzkimyosanoat JSC, and directions for its improvement are substantiated.

Key words: joint-stock companies, corporate culture, management, diagnostics, analysis, Uzkimyosanoat JSC.

Аннотация: В статье анализируется роль корпоративной культуры в системе управления акционерными обществами и необходимость её совершенствования. Корпоративная культура рассматривается как важный фактор формирования внутренней среды организации, повышения активности сотрудников и достижения стратегических целей. В акционерных структурах особое значение имеет культура взаимодействия заинтересованных сторон — акционеров, Наблюдательного совета и руководства. В статье даются предложения, основанные на корпоративных ценностях, лидерстве, солидарности и этических принципах, по повышению эффективности управления. Также на примере АО «Узкимёсаноат» анализируется состояние корпоративной культуры и обосновываются направления её совершенствования.

Ключевые слова: акционерные общества, корпоративная культура, управление, диагностика, анализ, АО «Узкимёсаноат».

KIRISH

Korporativ madaniyat obyekt sifatida korxonaning jismoniy muhiti orqali namoyon boʻladi, yaʼni bu — uning binosi, tashqi koʻrinishi, joylashuv manzili, texnikalar va jihozlar, ichki dizayni, qulayliklar, kafeteriya, avtomobillar turar joyi hamda dreskod (kiyinish qoidalari)da ifodalanadi. Korporativ madaniyatning subyektiv koʻrinishi esa korxona ishchilarining qadr-qimmati, mavjud dunyoqarashi, etika normalari va ruhiy belgilarini (tashkilot qahramonlari, tashkilot va liderlar haqidagi tarixiy hikoyalar va miflar, ishchilarning kommunikatsiya uslublari) oʻzida mujassamlashtiradi. Subyektiv korporativ madaniyat boshqaruv madaniyati uchun asos boʻlib xizmat qiladi, yaʼni u boshqaruv uslubi, muammolarni bartaraf etish metodlari va umumiy korxona xulq-atvori shakllanishida muhim rol oʻynaydi.

Korxonada mavjud obyektiv va subyektiv korporativ madaniyat uning funksional jihatdan shakllanishi uchun asos boʻladi [1]. Korporativ madaniyatning funksiyalari oʻzida turli yoʻnalishlardagi korxona funksiyalari bilan uygʻunlikda amalga oshiriladigan tashkiliy madaniyat elementlarini qamrab oladi.

Tashkiliy madaniyatni shakllantirish va rivojlantirishning asosiy modelining funksional bloki — tashkiliy madaniyat funksiyalari va vazifalari orqali amalga oshiriladi. Funktsiyalarni belgilashdagi aniq roʻyxat va ustuvorlik tashkiliy madaniyatning tashkilot faoliyati sohasi, uning faoliyat yuritayotgan tarmogʻi, kompaniya oldiga qoʻygan maqsadlari va tashkiliy madaniyat shakllanishi bilan belgilanadi.

“Oʻzkimyosanoat” aksiyadorlik jamiyati Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yil 13-martdagi 124-sonli va Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-apreldagi PQ–2884-sonli qarorlari — “Kimyo sanoatini boshqarish tuzilmasini takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida” hamda “Oʻzkimyosanoat” AJ boshqaruv tuzilmasini takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida” — asosida tashkil etilgan va faoliyat yuritmoqda. Jamiyat barcha aksiyadorlarga ularning ulushlari, daromad darajasi, jinsi, irqi, dini, millati, tili, ijtimoiy kelib chiqishi, shaxsi va ijtimoiy mavqeidan qatʼi nazar, teng munosabatda boʻlishni taʼminlaydi. Jamiyat oʻz faoliyatini tijorat asosida olib boradi va uning asosiy maqsadi — Oʻzbekiston Respublikasi kimyo sanoatini rivojlantirish orqali foyda olishdan iboratdir [2].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

“Korporativ madaniyat” tushunchasi koʻplab maʼno va mazmunga ega. Edgar Sheynning fikriga koʻra, korporativ madaniyat — bu tashqi muhit oʻzgarishlariga moslashish va ichki integratsiya muammolarini hal qilishda guruh tomonidan ishlab chiqilgan jamoaviy asosiy gʻoyalar namunasi boʻlib, uning samaradorligi “qimmatli” deb baholanishi uchun guruhning yangi aʼzolariga ushbu muammolarni toʻgʻri idrok etish va koʻrib chiqish tizimi sifatida yetarli boʻlishi lozim [3].

«Korporativ madaniyat» atamasi XIX asrda kirib kelgan. Nemis feldmarshali va harbiy nazariyotchi Moltke ofitserlar muhitidagi munosabatlarga eʼtibor qaratgan va bu atamaning hozirgi maʼnosiga 1980-yillarda asos solgan. 1939-yil 1-yanvarda Lyuin, Lippit va Uayt tashkilotlarda “iqlim” gʻoyasidan foydalangan boʻlsa, 1950-yillarda esa Gestalt psixologiyasi asosida “tashkiliy iqlim” va “boshqaruv iqlimi” tushunchalari paydo boʻlgan [4].

XX asrning 1980–1990-yillari mobaynida tashkiliy madaniyat fenomeni koʻplab tadqiqotchilar eʼtiboriga tushdi. T.J. Peters va R.X. Uotermanning “Samarali boshqaruvni izlashda” (1982) asarida korporativ madaniyat tashkilotning koʻrinmas ustuni sifatida taʼriflanib, uni tahlil qilishning uch xil yondashuvi taklif etilgan [5].

V. Ouchining “Z nazariyasi” (1982) ham korporativ madaniyatni shakllantirishda muhim rol oʻynagan. Ushbu nazariya X va Y nazariyalarining davomi boʻlib, unda liderlik qobiliyatlarini korporativ madaniyatni shakllantirishda qoʻllash zarurligi ilgari suriladi [6].

Shuningdek, T. Dil va A. Kennedining “Korporativ madaniyatlar” (1982) asari korxona va tashkilotlarda korporativ madaniyatni shakllantirish va uning ahamiyati boʻyicha muhim qoʻllanma hisoblanadi [7].

Korporativ madaniyatning kompaniya faoliyatiga taʼsirini E. Pettigryu, S. Feldman, J. Barni, M. Fersirota, F. Riger, Shvarts va Devis, T. Parsons, J. Kotter, J. Xesket kabi olimlar oʻrgangan. Tashkiliy madaniyatni baholash mezonlari esa 1996-yil 1-martda AQSh Milliy standartlar va texnologiyalar instituti huzurida P. Reygan va M. Milter tashabbusi bilan ishlab chiqilgan hujjatlar asosida belgilangan [8].

Korporativ madaniyatga oid nazariyalarni quyidagi olimlar chuqur yoritgan: R. Ryuttinger, K. Veyk, P.B. Vayl, D. Meyerson, G. Mintsberg, G. Morgan, M. Pakanovskiy, A. Pettigryu, S. Robbins, D. Silverman, L. Smirchic, M. Thevenet, A. Uilyams, M. Feldman, P. Frost va boshqalar. Shuningdek, T. Dil, A. Kennedi, K. Kameron, R. Kvinn, V. Sathe, E. Sheyn, V. Ouchi, M. Elvesson kabi olimlarning hissasi katta [9].

Maykl Armstrong “Korporativ madaniyat — bu soʻzlar bilan ifodalanmagan, lekin insonlarning oʻzini qanday tutishi va qanday harakat qilishini shakllantiradigan qadriyatlar, meʼyorlar, koʻrsatmalar va taxminlar modelidir”, deb oʻz asarida taʼkidlaydi [10].

Girt Xofstede milliy madaniyatning ish muhitiga ta’sirini o‘rganishda kashshof hisoblanadi. U tashkiliy madaniyatni “bir tashkilot a’zolarini boshqa tashkilot a’zolaridan farqlaydigan fikrlarning jamoaviy dasturlanishi” sifatida tariflaydi [11].

F. Trompenaars esa korporativ madaniyatni nafaqat texnologiyalar va bozorlar, balki tashkilotlardagi milliy menejerlar va xodimlarning madaniy imtiyozlarini muvofiqlashtirish orqali boshqarishni taklif qiladi [12].

1982-yil 15-iyulda Nyu-Yorkda eng ko‘p sotilgan kitob — Tom Peters va Bob Uotermanning “Mukammallikni izlashda” — taqdim etildi. Kitobda yuqori samarali deb topilgan kompaniyalar o‘z tengdoshlariga nisbatan qanday qarashlar, qadriyatlar va xatti-harakatlar orqali ustunlikka erishgani yoritilgan. Garvard professori Jon Kotter tomonidan olib borilgan tadqiqotlar madaniyat va biznes o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganishga zamin yaratdi. Natijada, 1982–2000-yillar oralig‘ida yangi biznes modellariga mos madaniyatni shakllantirish va tegishli xatti-harakatlarni rivojlantirish uchun yuqoridan pastga yo‘naltirilgan seminarlar orqali ko‘plab madaniyatni o‘rgatuvchi firmalar paydo bo‘ldi [13]

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda aksiyadorlik korxonalari boshqaruv tizimida korporativ madaniyatni takomillashtirish jarayonining nazariy asoslari, amaliy holati va rivojlantirish yo‘nalishlari o‘rganildi. Tadqiqot quyidagi metodologik yondashuvlar asosida olib borildi:

Tadqiqotning metodologik asoslari

Tadqiqot metodologiyasi zamonaviy boshqaruv nazariyasi, korporativ madaniyat konsepsiyalari, inson resurslarini boshqarish tizimlari hamda aksiyadorlik jamiyatlarining tashkiliy tuzilmasi haqidagi ilmiy-nazariy qarashlarga tayandi. Jumladan, Edgar Sheyn, Girt Xofstede, T.Dil, A.Kennedi, M.Armstrong, R.Ryuttinger kabi olimlarning ilmiy ishlari asos sifatida olindi.

Tadqiqot ob’ekti va predmeti

Ob’ekti: Aksiyadorlik jamiyatlarida tashkil etilgan boshqaruv tizimi.

Predmeti: Ushbu tizimda korporativ madaniyatni shakllantirish, baholash va takomillashtirish mexanizmlari.

Tadqiqot metodlari

Tadqiqotda quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi:

Tahliliy metod – korporativ madaniyat va boshqaruv tizimining nazariy asoslari tahlil qilindi;

Solishtirma metod – turli aksiyadorlik korxonalarida mavjud korporativ madaniyat tajribalari solishtirildi;

Empirik metodlar – respondentlar o‘rtasida so‘rovnoma va intervyular o‘tkazildi;

Statistik tahlil – “O‘zkimyosanoat” AJ misolida ko‘rsatkichlar dinamikasi o‘rganildi;

SWOT tahlil – korxonaning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va xavf-xatarlari baholandi.

Tadqiqot bazasi

Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari, xususan, 2023-yil 18-yanvardagi PF–4720-sonli Prezident Farmoni, “O‘zkimyosanoat” AJ faoliyati, yillik hisobotlari va boshqa statistik manbalar asos qilib olindi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi

Tadqiqotda aksiyadorlik korxonalarida korporativ madaniyatni baholashning kompleks mezonlari ishlab chiqildi, ilg‘or xorijiy yondashuvlar milliy boshqaruv tizimiga uyg‘unlashtirildi hamda «O‘zkimyosanoat» AJ misolida real holat tahlili asosida takomillashtirish choralari taklif etildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida korxonalarning barqaror faoliyatini ta’minlashda moliyaviy, moddiy va inson resurslaridan samarali foydalanish dolzarb masalaga aylanadi. Bu vazifalarni hal etishdagi asosiy maqsad — korxona personalining samaradorligini korporativ madaniyat kontekstida aniqlashdan iborat.

Kimyo sanoati O‘zbekiston iqtisodiyotining bazaviy tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Ushbu soha qishloq xo‘jaligi ehtiyojlaridan kelib chiqib, ishlab chiqarishni jadallashtirish maqsadida mineral o‘g‘itlar ishlab chiqaruvchi korxonalarni barpo etish orqali shakllangan.

Bundan tashqari, kompaniya ustavida korporativ boshqaruv va inson resurslarini boshqarishga qaratilgan quyidagi bandlar alohida e’tiborga loyiqdir:

“O‘zkimyosanoat” AJ tuzilmasiga kiruvchi aksiyadorlik jamiyatlari faoliyati samaradorligini oshirishga ko‘maklashish, ularda zamonaviy korporativ boshqaruv usullarini joriy etish va takomillashtirish;

yangi, raqobatbardosh, innovatsion texnologiyalar va mahsulot turlarini yaratish hamda joriy etishga, mahsulotga energiya va resurs sarfini kamaytirishga, ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirishga yo‘naltirilgan ilmiy tadqiqotlar, jumladan, tarmoqlararo ilmiy izlanishlarni qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish;

zamonaviy korporativ boshqaruv usullarini egallagan, bozor sharoitlarida ish jarayonini samarali tashkil eta oladigan muhandis-texnik va boshqaruv kadrlari malakasini oshirish hamda qayta tayyorlash.

Ushbu bandlardan ko‘rinib turibdiki, “O‘zkimyosanoat” AJ o‘z tarkibiga kiruvchi korxonalarda samaradorlikni oshirish, korporativ boshqaruv usullarini takomillashtirish va malakali kadrlar zaxirasini shakllantirishga alohida e’tibor qaratadi.

“O‘zkimyosanoat” AJning kadrlar siyosatini tahlil qilar ekanmiz, quyidagi natijalarni tahlil qilishni lozim, deb hisoblaymiz:

1-jadval. “O‘zkimyosanoat” AJ da ishga qabul qilinganlik va rotatsiya ko‘rsatkichlari[1]

n	Nomi	2022	2023	2024
1	Ishga qabul qilinganlar	30	56	25
2	Rotatsiya qilinganlar	12	17	11

1-jadvalda ish rotatsiyasi — bu xodimlarga yangi ko‘nikmalarni o‘rgatish, jamoa ichidagi boshqa funksiyalarni o‘zlashtirish hamda biznes doirasida o‘zaro aloqalarni rivojlantirish maqsadida vaqtincha boshqa lavozimlarga tayinlash amaliyoti — va uning ko‘rsatkichlari tahlil qilingan.

Xodimlarni rivojlantirishga sarmoya kiritish orqali kompaniyalar ichki harakatchanlikni oshirish hamda kelajakdagi liderlarni yetishtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Korxonada 2023-yil davomida rotatsiya ko‘rsatkichi yuqori bo‘lib, xodimlarning qariyb 32 foizi o‘z ish joylarini almashtirgan va yangi ko‘nikma hamda bilimlarga ega bo‘lgan.

2024-yilda esa bu ko‘rsatkich 14 foizga qisqargan.

2-jadval. Korxonada xodimlar farovonligi uchun qilingan xarajatlar[2]:

N	Xarajatlar nomi	2022y	2023y	2024y
1	Mehnatga haq to‘lash xarajatlari	0	21 170 249	22 894 446
2	Ish staji uchun to‘lovlar	0	5 666 330	8 389 843
3	Yagona ijtimoiy to‘lov	0	3 468 726	4 062 815
4	Ma’naviy-marifiy tadbirlarni tashkil etish va tanlov g’oliblarini rag’batlantirish	0	0	500 000
5	Kadrlarni tayyorlash, xodimlarni MSFO bo‘yicha o‘qirish	0	351 565	400 000
6	Sug’urta xizmatlari	0	1 882	3 202
7	Xodimlarni tibbiy ko‘rikdan o‘tkazish, tibbiy xizmatlar	0	2 850	3 000
8	Xodimlarga uy ijara to‘lovlarini to‘lab berish	0	0	0
	Jami		30 658 602	36 250 606

1 Korxonaning veb-sayti ma’lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari
2 Korxonaning veb-sayti ma’lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari

2-jadvaldan koʻrinib turibdiki, korxonaning xodimlarning ijtimoiy va kasbiy rivojlanishiga boʻlgan eʼtibori yildan yilga ortib bormoqda. Ayniqsa, 2023-yildan boshlab asosiy tashabbuslarning bosqichma-bosqich amalga oshirib kelinayotgani eʼtiborga loyiq holatdir.

Jadval tahlilidan kadrlarni tayyorlash yoki alohida qoʻshimcha koʻnikmalarni oʻrgatish uchun ajratiladigan mablagʻ miqdori aniq koʻrsatilmaganligi kuzatildi.

Xodimlarning kasbiy, professional va ruhiy jihatdan rivojlanishi — xalqaro moliyaviy hisobotlarni oʻrganish darajasidagi dolzarb tamoyillardan biri sifatida eʼtirof etilsa, bu holat maqsadga muvofiq boʻlardi.

3-jadval. "Oʻzkimyosanoat" AJ SWOT tahlili[3]

Ijobiy tomonlari · Boshqaruv tizimining shaffofligi. · Korxonalar faoliyatida toʻplangan amaliy tajriba. · Xodimlarning yuqori malakali mutaxassisligi. · Sertifikatlangan sifat menejmenti tizimining mavjudligi. · Kadrlarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimining yoʻlga qoʻyilganligi.	Salbiy tomonlari · Tashqi yetkazib beruvchilar tomonidan energiya resurslarining beqaror yetkazib berilishi natijasida ishlab chiqarish jarayonining rejadan tashqari toʻxtab qolish holatlari. · Kadrlar almashuvining yuqoriligi (qoʻnimsizlik darajasining yuqoriligi). · Asosiy vositalarning eskirish darajasining yuqoriligi.
Imkoniyatlar · Xorijiy investitsiyalarni jalb etish salohiyatining yuqoriligi. · Moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlar asosida joriy etish imkoniyati. · Moliyaviy, moddiy va mehnat resurslari harakatini boshqarishning zamonaviy dasturiy yechimlarini tatbiq etish imkoniyati. · Jahon bozorlariga chiqish orqali eksport salohiyatini kengaytirish.	Xavf-xatar • • Oʻzbekiston Respublikasi Energetika vazirligi tizimidagi tashkilotlar tomonidan energiya resurslari bilan beqaror taʼminlanishi. · Korxonaning energiya resurslari narxlariga yuqori darajada bogʻliqligi. · Jahon bozorlaridagi narx muhitining oʻzgarishi natijasida uzoq xorijiy mamlakatlarga mahsulot eksportining raqobatbardoshligi pasayishi.

3-jadvaldagi SWOT tahlili natijalariga koʻra, "Oʻzkimyosanoat" AJning bir qator ichki va tashqi faoliyat yoʻnalishlarida muhim oʻzgarishlar aniqlangan. Korxonaning ichki faoliyati tahlil qilinar ekan, boshqaruv tizimi hamda xodimlar malakasi boʻyicha kuchli tomonlar mavjudligi qayd etiladi. Biroq, bunga zid holat sifatida, xodimlar qoʻnimsizligi darajasining yuqoriligi korxonaning kadrlar malakasi yuqoriligiga qaramay, salbiy taʼsir koʻrsatayotgani kuzatilmoqda.

Korxonaga tashqi imkoniyatlar va xavf-xatarlar nuqtai nazaridan qaralganda, jahon bozoriga chiqish ustuvor strategik vazifalardan biri sifatida belgilangan. "Oʻzkimyosanoat" AJ 2030-yilgacha boʻlgan davr uchun moʻljallangan strategik rejasida jahon bozorida oʻz oʻrnini mustahkamlashni asosiy maqsad sifatida ilgari surgan. Shu bilan birga, xavf-xatarlar boʻlimida raqobatbardoshlikning pasayishi asosiy tahdid sifatida eʼtirof etilgan.

Tanlab olingan obyekt misolida tashqi kommunikatsiya va aloqalar funksiyasi tahlil qilinganda, bu yoʻnalishda eʼtiborga molik jihatlar mavjudligi aniqlanadi. Jumladan, "Oʻzkimyosanoat" AJ zamonaviy, barqaror va foydalanuvchilar uchun qulay veb-saytga ega. Bu xodimlar, tashqi tashrif buyuruvchilar, investorlar hamda aksiyadorlar uchun kerakli maʼlumotlarni tezkor tarzda olish imkonini yaratadi. Bundan tashqari, sayt ochiqlik tamoyiliga asoslangan boʻlib, unda moliyaviy hisobotlar, korporativ hujjatlar hamda korxonaning 5 yillik strategik rejasi erkin foydalanish uchun joylashtirilgan.

Maqsadlarni belgilash — bu maqsad va strategiyalarni toʻgʻri shakllantirish funksiyasi boʻlib, u chuqur ildiz otgan vazifalarni hal etishga qaratilgan. Mazkur funksiyaning asosiy yoʻnalishlari quyidagilardan iborat:

korxonaning "daraxtli maqsad" tuzilmasini shakllantirish, yaʼni tibbiyotdagi kabi, tashkilotning barcha aʼzolari yagona yoʻnalishda, umumiy maqsad sari harakat qilishi lozim;

maqsadlarga erishish mezonlarini belgilash;

korxonaning strategik tizimini boshqarish.

Yuqorida taʼkidlanganidek, "Oʻzkimyosanoat" AJning har bir yoʻnalish boʻyicha ishlab chiqilgan kompleks strategiyasi mavjud boʻlib, u tashqi taʼsirlarga tezkor va mos javob qaytarish, raqobatbardoshlikni oshirish hamda resurslarni samarali taqsimlash imkoniyatini beradi. Quyidagi jadvalda kimyo sanoatini rivojlantirishga oid maqsadli parametrlar keltirilgan.

3 Korxonaning veb-sayti maʼlumotlari asosida muallif hisob-kitoblari

4-jadval. Korxonaning kimyo sanoatini rivojlantirishning maqsadli parametrlari jadvali

	Nomi	2022y amalda		2023y amalda		2024y amalda	
		miqdori	foizda %	miqdori	foizda %	miqdori	foizda %
	Sof foyda	433 929 470	100,0%	129 203 495	100,0%	111 440 239	100,0%
	Foyda taqsimoti takliflar						
1	Reserv kapitali	21 696 473	5,0	1 292 035	1,0	1 114 402	1,0
2	Mehnatni muhofaza qilish ajratmalar	4 339 295	1,0	1 292 035	1,0	1 114 402	1,0
3	Innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash fondiga ajratmalar			12 920 350	10,0	11 144 023	10,0
4	Kimyo sanoati tashkilotlarini rivojlantirish va qo‘llab quvvatlash jamg’armasini to‘ldirish uchun			34 238 926	26,5	32 317 669	29,0
5	Dividendlar to‘lash jami			64 601 747	50,0	55 720 120	50,0
	Shu jumladan, davlar ulishiga			64 601 747		55 720 120	
6	Boshqaruv, nazorat va boshqaruv organlarini, hamda jamoa xodimlarini rag’batlantirish	8 678 589	2,0	9 690 262	7,5	5 572 012	5,0
7	Jamiyatda olingan zararlarni qoplash uchun qoldirish	399 215 112	92,0	0			

4-jadvaldagi ma’lumotlar kompaniyaning moliyaviy ustuvorliklarida so‘nggi uch yil davomida sezilarli o‘zgarishlar yuz berganini ko‘rsatadi. Ushbu o‘zgarishlar, asosan, aksiyadorlarni mukofotlash, innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash hamda asosiy tarmoqlar rivojlanishini ta’minlashga qaratilgan moliyaviy siyosat bilan izohlanadi.

Jami foydaning qisqarishi va mablag‘larning qayta taqsimlanishi kompaniya hali ham innovatsiyalar va kimyo sanoatini rivojlantirish kabi ustuvor yo‘nalishlarga sodiqligini saqlab qolayotganini bildiradi. Shu bilan birga, mavjud resurslardan samarali foydalanishga bo‘lgan ehtiyoj ortganligini ham ko‘rsatadi.

Kelgusi yillarda moliyaviy yo‘qotishlarni qoplash maqsadida yirik miqdordagi mablag‘larning olib tashlanishi kompaniyaning moliyaviy barqarorligi yaxshilanganini yoki risklarni boshqarish strategiyasida muhim o‘zgarishlar ro‘y berganini anglatishi mumkin.

5-jadval. 2024 yilda «O‘zkimyosanoat» AJ ijro organi faoliyatini samaradorligini baholash uchun asosiy ko‘rsatkichlarning ulushlari[4]

	Ko‘rsatkichlar	Foizdagi ulushi				
		1 chorak	1 yarim yillik	9 oy	Yil	O‘lchov birligi
I	Asosiy samaradorlik ko‘rsatkichlari	100,0	100,0	100,0	100,0	
1	Sof foyda rejaning bajarilishi	-5 999 324	-24 609 680	-56 161 080	111 440 239	Ming so‘m
2	Aktivlar rentabilligi	-0,001	-0,005	-0,011	0,022	koeffisient
3	Moliyaviy barqarorlik koeffisienti	782,17	1 252,90	751,71	793,51	koeffisient
4	To‘lov qobiliyati koeffisienti	67,88	86,72	38,89	60,26	koeffisient
II	Sanoat ko‘rsatkichlari					
1	Ishlab chiqarish o‘sish su’ratini ta’minlash	120,7	107,7	108,9	110,4	foiz
2	Investitsiyalarni o‘zlashtirish	201,7	401,1	741,8	1 116,8	mln dollar
3	Export hajmini oshirish	88,9	229,0	394,0	775,0	mln dollar
4	Mahalliylashtirish dasturi ko‘rsatkichlarni bajarish	543,6	1 260,5	2 116,5	3 075,0	mlrd dollar
5	Ishlab chiqarilgan mahsulotlar tannarxini pasaytirish	360,3	751,7	1 145,4	1 830,4	mlrd dollar

4 Internet ma’lumotlari asosida muallif ishlanmasi

5-jadval tahliliga koʻra, aktivlar rentabilligi (ya'ni aktivlarning rentabellik koeffitsienti) — bu kompaniyaning aktivlaridan qancha foyda olinayotganini koʻrsatuvchi muhim iqtisodiy koʻrsatkichdir. Ushbu koʻrsatkich kompaniyaning umumiy aktivlaridan (masalan, qoʻshimcha mablagʻlar, uskunalar, inventar) qanday samarali foydalanayotganini va ular orqali qancha daromad yaratilayotganini oʻlchaydi. Aktivlar rentabilligi korxonaning moliyaviy samaradorligini aniqlashda asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. Aktivlar hajmi qanchalik yuqori va samarali ishlatilsa, korxonaning resurslardan foydalanish darajasi shunchalik yuqori boʻladi.

Qarz nisbati esa korxonaning moliyaviy barqarorligini va umumiy iqtisodiy holatini tavsiflaydi. "Oʻzkimyosanoat" AJ koʻrsatkichlariga koʻra, qarz nisbati 2023-yilda soʻnggi 3 yilga nisbatan 10 % ga kamaygan. Bu holat kompaniyaning moliyaviy risklarga kamroq duch kelayotganini bildiradi.

Investitsiyalarni samarali oʻzlashtirish bandi rahbar xodimlarning KPI (asosiy faoliyat koʻrsatkichlari) tizimida alohida baholash mezoni sifatida kiritilgan boʻlib, ushbu yoʻnalish yuqori darajada amalga oshirilmoqda.

Ishlab chiqarishning oʻsish sur'atini ta'minlash hamda mahalliylashtirish dasturi esa rejadan biroz ortda qolmoqda. Eng past koʻrsatkich sifatida ishlab chiqarilgan mahsulot tannarxini pasaytirish koʻrsatilgan. Shu bilan birga, bu yoʻnalishda muhim ishlar amalga oshirilmoqda va 2030-yilga moʻljallangan tannarxni pasaytirish boʻyicha ishlab chiqilgan chora-tadbirlar oʻz samarasini berishi kutilmoqda.

Amaliyotda sanoat korxonalarida qisqa, oʻrta va uzoq muddatga moʻljallangan prognozlar ishlab chiqishda turli ssenariylardan foydalaniladi. Bularga evolyutsion, pessimistik, optimistik, dinamik hamda progressiv ssenariylar misol boʻla oladi.

Xulosa oʻrnida shuni ta'kidlash joizki, sanoatning ustuvor tarmoqlarida transformatsiya jarayonlarini samarali boshqarish va rivojlantirish tendensiyalarini chuqur oʻrganish, bir tomondan, mamlakatimizda biznes muhitni yaxshilashga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, ichki va tashqi bozorlar uchun raqobatbardosh mahsulotlarni yetkazib berishga ijobiy ta'sir koʻrsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Korporativ madaniyat — bu jamoaning barcha a'zolari faoliyatini boshqaruvchi va yoʻnaltiruvchi qadriyatlar, taxminlar hamda amaliyotlar majmuidir. Uni korxonaning oʻziga xosligini belgilovchi xususiyatlar yigʻindisi sifatida talqin qilish mumkin. Yaxshi shakllangan korporativ madaniyat samaradorlikni oshiruvchi ijobiy fazilatlarning manbai boʻlishi mumkin. Aksincha, notoʻgʻri shakllangan kompaniya madaniyati hatto eng muvaffaqiyatli tashkilotlar rivojiga toʻsqinlik qiluvchi salbiy jarayonlarga olib kelishi mumkin.

Korxonalarda personalni boshqarish tizimida tashkilot faoliyatiga mos korporativ madaniyatni tanlash va tahlil qilish, agar mavjud boʻlsa, uni korxonaning amaldagi yoʻnalishiga mos ravishda oʻzgartirish — bugungi davrning dolzarb talablaridan biridir.

Dunyo miqyosidagi yetakchi kompaniyalarning aksariyati uchun muvaffaqiyat va strategik maqsadlarga erishish faqat mukammal ishlab chiqarish texnologik zanjiri bilan emas, balki xodimlarning motivatsiyasi, jamoaviy muhit va korporativ qadriyatlarga sodiqligi bilan bogʻliqdir. Ijtimoiy-psixologik muhitning sogʻlomligi, xodimlarning umumiy maqsadlarga boʻlgan qiziqishi va jamoaviy faoliyatdagi ishtiroki korporativ madaniyat muammolariga e'tiborni oshirmoqda.

Korporativ madaniyat xodimlarga korxona haqida umumiy tasavvurga ega boʻlish, unda sodir boʻladigan voqealar uchun mas'uliyat his qilish, ichki kommunikatsiyalarning ahamiyatini anglash, barqarorlik va muvofiqlashtirilgan harakatlar uchun zamin yaratishga xizmat qiladi.

Zamonaviy menejerning asosiy vazifalaridan biri — milliy mentalitet, tanlangan rivojlanish strategiyasi va kompaniya siyosatini hisobga olgan holda korporativ madaniyatni toʻgʻri shakllantirish hamda uni zarur yoʻnalishda rivojlantirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Тренев Н.Н. Стратегическое управление: учебное пособие для вузов. — М.: ПРИОР, 2002.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023-yil 18-yanvardagi ПФ–4720-сонли «Акциядорлик жамиятларида замонавий корпоратив бошқарув услубларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони. https://lex.uz/docs/2635197?ONDATE=09.04.2022%2000
3. Шайн Э. Организационная культура и лидерство / Пер. с англ., под ред. В.А. Спивака. — СПб.: Питер, 2002.
4. Федорова А.А. Корпоративная культура в системе управления организацией: диссертация кандидата экономических наук. — Москва, 2005.
5. Питерс Т., Уотерман Р. В поисках эффективного управления. — М., 1986.
6. Ouchi W.G., Johnson J. Types of Organizational Control and Their Relationship to Emotional Well-being // Administrative Science Quarterly. — 1978. — Vol. 24. — Pp. 293–317.
7. Дойль П. Менеджмент: стратегия и тактика (серия «Теория и практика менеджмента»). — СПб.: Питер, 1999. — 560 с.
8. Управление персоналом организации: учебник / Под ред. А.Я. Кибанова. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2001.

9. Рюттингер Р. Культура предпринимательства. — М.: Эком, 1992. — 240 с.
10. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами. — СПб.: Питер, 2005.
11. Hofstede G.H. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations. — 2nd ed. — Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2001.
12. Trompenaars F., Woolliams P. When Two Worlds Collide. // Trompenaars Hampden-Turner Intercultural Management Consulting, 2000.
13. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке. — СПб.: Питер, 2001.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 6

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz